Skärgårdsoriginal

af Albert Engström.

Den styfvaste hundoljekokare Roslagen ägt i mannaminne är Erik Österman på Rönnskär. Gammalt folk påstår det med bestämdhet och begagnar sig af hans kunnighet, ty ingenting i hela världen tåtar stöflar så bra som hundolja, människor må nu prata om stenkolstjära eller talg och sältran och vax så mycket de vill. Stenkolstjära åter på lädret och tranen går tvärs igenom de gröfsta sulor och klibbar på insidan. Vax är bra — visst är det bra, men det håller sig på utsidan och nöts bort. Och det är väl inte meningen med skosmörja.

Han börjar bli gammal nu, Erik Österman, men han kan inte se en hund utan att säga för sig själf: — Där springer en stop hundolja! Och kan han komma öfver någon hund, så lägger han strandvrak under grytan och sätter fyr och lagar i ordning grejorna och laddar sin gamla omborrade Remington och sätter ett skott räfhagel i skallen på hunden. Sedan är det bara att koka och skumma flott alldeles som när man kokar ejder eller skrak, fast för den här mixturen behöfs inga lagerbärsblad. Den klarar sig ändå fast den blir gummig.

Erik Österman är jägare också, som man måste bli i skärgården. Alltså har han hund, men den låter han sjalfdo, innan han gör hundolja af honom. Han har ett särskildt hundslag. Röda som räfvar äro hans hundar sedan minst 50 år tillbaka, och för dem skjuter han fågel. Hvar skärgårdsbo vet att fågeln slår för röda hundar. Har man vätter ute, behöfver man ingen skäre. Man sitter lugn emot berget, medan hunden luskar fram och tillbaka i stranden. Det slår aldrig fel, att fågel icke fäller. Sjöfågel måtte ha någon särskild kompanjonskap eller som släktskap med röda rackor. Och när den förbjudna tiden kommer — så'nt tokeri folk hittar på! — och ejdern kallas säckfågel, då kan man ofta få se Erik Österman med säck på ryggen knalla upp från bryggan med kurs på kyrkbyn. Ty skolläraren och bagaren äro fasare och äro så vidskepliga, att de tro ejdern kunna förbjudas. Det går inte att förbjuda ejdern på Rönnskär, så länge Erik Österman vill ha något färskt att bryta af med emot saltströmmingen. Men att han säljer tjufskjuten fågel åt sommargästerna i Kyrkbyn på Lagaron, det kan icke läsaren förlåta honom.

Österman äger Rönnskar och kan lefva på fisket. Han har 30 siknät, i hvilka äfven aborre kan fångas, och han är mannen att sköta fiskbragderna. Han kan lägga ut ensam och ro opp i hög sjö, men då måste han ha tänderna till hjälp, och han har 32 sådana — eller kanske 64 — afnötta till andkötet, men friska och starka, hvilket är snusets förtjänst.

Men han äger också Finnskäret — så kalladt emedan hans farfar hittade en död finngubbe där infrusen i ett iskäl en vår efter säljakten. Finnskäret är ett högt skär med ljung och mossar utan ett träd. Men där växer hjortron. Och hvar man vet, att det är liksom en strid mellan hjortron och ljung. Får ljungen öfverhand, eller porsen eller andra växter, så kväfvas hjortronen. Därför bör man, när vinden är lämplig och torka råder, bränna af skäret. Man tänder lovart på några ställen och låter det brinna. Då brinner det oduglige bort och nästa år få hjortronen öfverhand, ty hjortron äro starkare och fastare i jorden än någon annan växt. Men det måste blåsa bra och länge.

När hjortrontiden kommer, seglar Österman i sin sump till Möja och hämtar sin syster, som är änka efter tullvaktmästare Bogren, och f. d. båtsman Däfvert, som är enögd och har fattigunderstöd. Dessa båda gamlingar plocka på två eller tre dagar af hjortronen, hvilka Österman skickar in till fru Hagberg på Munkbron. Förtjänsten blir afsevärd, ty hjortronsylt är herrskapsmat, och finnskärshjortronen kunna jämföras med de bästa småländska eller norrländska. Dessutom har i en längesen svunnen tid ett kärleksförhållande varit rådande mellan änkan Bogren och båtsman Däfvert. Af denna ännu ej mögliga sympati begagnar sig Erik Österman, ty båda äro villiga och lifvet i fiskarstugan på Finnskäret varder dem ett efterlängtat kalas med kärlek som underlag och sik som materiell föda. En och annan sup saknas icke. Ej häller det lifgifvande kaffet med imängt äkta stockholmsbrännvin. Och hampar det sig väl, kommer Österman in om morgnarna med en ejder eller ett par alfåglar. Då står röken tjock ur fiskarstugan och en lukt af färskt utbreder sig öfver ängden och de sorlande vikarna.

Erik Österman har en fru. En gång för länge sedan kom han på henne med rackarty och kärleken dog. Den sprattlade litet som en abborre gör, då man gallspränger honom, men sedan blef det slut. Och nu gå österman och Lotta och titta på hvarandra som ett par galärslafvar, som bära hvar sin ända af samma boja och hata hvarandra. Ibland ser man mord i ögonen på dem båda, men hvar och en gör sin plikt och uppfyller sina skyldigheter. Lotta sköter laxnotens ena tåg och hoppar på klipporna som en ekorre, fast hon är nära ätti år. Hennes ansikte är brunt som ett huggormskinn och näsan gör en gest ut åt fjärdarna som när man kastar en sten. Inga tänder har hon kvar, men den kokta strömmingen benar en roslagskäring med tungan, så hvad näringen beträffar, reder hon sig. Men hennes bruna ögon stirra ut mot något som kunde ha händt en gång för länge sedan, och rynkorna kring munnen tala ett språk, som man knapt kan ta fel på.

Nu har jag föreställt alla de handlande personerna i denna enkla skärgårdsberättelse, utom en.

Underlig är hela naturen och oklanderlig i anseende till byggnaden. Åtminstone få vi väl hoppas det senare. Men underligast är kvinnan i sina sympatier. Åtminstone ha vi män icke fått tillräcklig begåfning att förstå lagarna, efter hvilka hon inriktar sin kurs genom lifvet.

Nedåt Husaröleden bodde skomakar Carlsson, en framstående man i sin egenart. Hans skor och stöflar voro berömda för täthet och i öfrigt godt arbete. Han gjorde också helgdagsstöflar och förstod att lägga i knarrläder bättre än någon annan mellan Landsort och Söderarm. Han var välkänd i hela skärgården och när han seglade förbi i sin grönmålade finnbåt, sade till och med barnen: — Titta, där kommer skomakarn!

Men alla undrade öfver att Carlsson kunde reda sig själf, ty han hade ett svårt lyte. Han hade en gång i sin ungdom tröttnat på skomakeriet och tagit hyra på ett skonertskepp från Väddön. En stormnatt rakade en rå ned och krossade hans högra ben. Han kom på lasarett i Riga och ville icke låta amputera benet. Nu gick han med krycka under högra armen, med resterna af benet slingrade om kryckan, och med käpp i vänster hand. Men han hoppade omkring som en tätting, särskildt då han fått några glas i pälsen, gick i båt och ur båt som hvilken jungman som hälst och seglade som om han varit barnfödd med rorkult i näfven.

Det var icke nog med att han var skomakare och seglare. Han var uppfinnare också, och den egenskapen hade han ärft efter sin far, som varit skeppstimmerman och användt sina sista 20 år på att uppfinna ett perpetuum mobile. Nu är det vanligt, att i aflägsna trakter af skärgården likaväl som inne i landet ensamma fördettingar syssla med detta problem, hvilket med all säkerhet kräfver en ovanlig energi, klar hjärna och jämnmod inför de svårigheter, som nödvändigtvis måste uppresa sig för forskaren under arbetets fortgång. Emellertid hade Carlssons fader aflidit utan att ha nått målet. Hans maskin gick knappast om man vefvade på den, trots blytyngder och öfverfall och listigt smorda hjul. Nu stod evighetsmaskinen i Carlssons sjöbod som ett skelett och talade högljudt om människoandens begränsning.

Men Carlssons faders själ fortlefde i Carlson, och redan som skomakarelärling började han syssla med mekaniken. Som modernare människa sökte han likväl icke högre dimensioner än våra vanliga borgerliga tre, och resultatet af denna praktiska läggning vart icke dumt. Han gjorde en ångmaskin, byggde en kvarn, bättrade på tröskverk och hamnade slutligen *på* äldre dagar i elektricitetens armar. Han var en praktiskt anlagd man och medförde på sina skomakarexkursioner en af honom själf förfärdigar elektricitetsmaskin, som ofelbart botade gikt och hufvudvärk hos kvinnor i den farliga åldern. Ty äfven i skärgården komma de utpinade, utarbetade stackars hustrurna till en skiljeväg, som de icke få välja själfva. Så hårdt och obevekligt är lifvet.

När motorerna började användas, förfärdigade Carlsson ett par vattenskidor, som framdrefvos med fotogen — plats för 4 personer och ett bord. Denna farkost kapsejsade en gång, då ett gladt sällskap på 9 personer hade plockat sig in i rummet för fyra. Alla räddades utom vehikeln, hvilkens ihåliga träskidor sprungit läck. Den ligger på många famnars vatten någonstans mellan Trekanten och Marön, om läsaren till äfventyrs vill återupptaga driften.

Emellertid insåg skomakaren, att han passade bättre på realitetens fasta mark än i spekulationernas blåa rymder. Nu var han, gråhårig och bitter af halfsulning och missräkningar, ägare till en fotogenmotor af det minsta slaget, inmonterad i den grönmålade finnbåten. Han reste som hvilken grossnandlare som hälst, när det var vackert väder, men när det blåste storm fick han krypa under land. Han insåg sin egen och motorbåtarnas begränsning, men apparatens smattrande eggade honom och liksom höjde honom socialt.

Nu kommer jag snart till intrigen i denna historia. Icke ens den intelligentaste af mina läsare torde ha genomskådat, att skomakar Carlsson just var den, som en gång i tidernas begynnelse trängt sig emellan Erik österman och Lotta. Han var mycket yngre än hon, men sådant hindrar ju icke. Och kanske var det hennes moderliga instinkter, som kommo henne att ägna sig mer än tillbörligt åt krymplingen. Hvad vet jag? Men äfven ute i hafsbandet glöder hösten och vårblomster ränna upp nära nog ur hårda graniten.

Erik österman hade en gång på Mässingstången i Stockholm lofvat att skjuta skomakaren vid första bästa tillfälle — — —

Men så var det en svart natt på Rönnskär. Det blåste som om alla vindar kommit öfverens om att enas om en enda sak — att skjutsa stugan ut och bort från skäret. Erik österman hade samma dag kommit hem från Finnskäret med hjortronen och syster sin och båtsman Däfvert, och Lotta höll just på att halstra sik på spisglöden.

Då hördes plötsligt slag på förstudörren. Erik österman gick ut.

Något svart och kvidande kröp på bron.

— Hvar ä ja' nånstans? sade en röst.

— Å fan, ä då skomakarn! Hva har du å göra här?

— Jag såg ljuset å styrde rakt på 'et, å nu ligger båten å hugger nere i stenarna. Hvar ä ja?

— Jo, du skobekare, nu ä du just hos ärkefienden, sade österman, å vill du träffa käringen, så locka på 'na. Men här har du inget kvarter, så mycke du vet då!

— Å kära hjärtanes, ä då österman, kära söta! Men ja tappa krycka när ja steg i land å ja kan rakt inte reda mej utan den. Åj, sån en storm, å inte sir en två um ifrån ögona. Men österman, kan han inte hjälpa mej å bärga båten — han ska välan va människa! Kan ja hjälpa att det finns tokiga fruntimmer, å för räxten ha ja inte sett 'na på 30 år. Han ska välan ha barmhärtighet, österman lille söte goe!

österman tog sig en funderare.

Nu kunde jag ge dej ett tjyfnyp, skobekare, å sänka dej å låta båten drifva, men ja ä en kristen människa. Däfvert! — skrek han, to stormlyktan å kom ut å rädda en skobekare! Nu tror du, du får ilgga på kammaren, skobekare, men i vebon ska du ligga —

— Ja jösses hvar som hälst, snälla söta, men bärga båten, människer!

Däfvert kom ut med lyktan.

— Ta å ro skobekarns båt ner i lä ve sjöboden å förtöj i ringen ve gistgården å lägg en akterända om järnsprinten i berget midt emot å si ätter om du sir nån skobekarekrycka i drift — — —

— Tack, kära söta — — —

— Å kryp in nu, skobekare! Stark ä du i armarna, så du kan komma in som herrskap te käringen. Titta, Lotta, han kommer in rakt som en gråsäl på framskräflingarna. Titta tocken fästeman du har, käring!

Carlsson kom verkligen in som en gråsäl.

— Gokväll, kära söta, å förlåt mej, men stormen rår en inte på. Ja va rakt nära på å bli borta, men jag såg då lyste å ja styrde rakt på land — gokväll Lotta å gokväll Fia Bogren — ja då ä ett väder — han såg ut som han skulle svänga på sydosten, annars skulle ja inte gett mej ut, men

(Forts. å sid. 11.)

Så går det till.

Så här går det till på vår syndiga jord:
En massa pratar fåvitska ord
och en massa pratar kloka
så det låter som tryckt i boka.
Och de fåvitska säga: vi ha rätt!
Och de kloka: Hvad är nu det för sätt!
Och därmed råkar de fåvitskes ätt
i lufven på ätten af kloka,
tills bägge sjoka och ojämt och moka
gräl på hvar sitt trefliga sätt.

Och vill du ha kung och annan republik,
och ingen vill va fattig men mången rik.
Och somliga vill pråla och vara för mer
och säga: Vi styr för er! —
Och somliga vill nog ha för hustru och barn,
men så säges: stopp! Sätt bojor på karn,
och trilskas han med oss kommer faen och tar'n! —
Och somliga vill dansa och somliga le...
Men då kommer något som kallas kommitté
och tittar på sne.
Och somliga vill ta sig en sup till maten —
men ve den krabaten,
tredubbelt ve! —
för då kommer lagen och staten
och kloka och vattenklara nökterheta, se! —
Men en del vill åtminstone tänka i fred
och tycka sitt eget tycke för sig,
— i helsefyr! Då blir det krig!
Och kloka och tokar ställa upp på led
och slåss med käftar och fraser
om förbud, förnuft och ukaser.

Ja, så går det till på vår syndiga jord
som hela rulljangsen var oljad och smord,
tills ändtligen Dön en vacker dag
förnuftig och kall gör i saken slag
och tar sin kvast och sopar ihop
hela det larmande gänget och vräker
allt i hög i sin grop.

Hjalmar Wallander.

Den kloke amerikanen.

Af Hasse Z.

En dag sade min hustru:

— Det har flyttat in en ny familj i våningen inunder.

— Ser ut? sade jag.

— Ingenting vidare. Hon fet, han banal.

— Piano?

— Ja.

— Grammofon?

— Ja.

— Lägg dubbla mattor i mitt rum och låt genom pigan förstå att vi kunna Bullerlagens alla paragrafer utantill.

Familjen i våningen inunder störde mig inte mycket. De spelade piano, då och då, för att jag skulle få höra att de hade råd att ha piano. Grammofonen föreföll hes. Frun var verkligen rätt fet, men såg hygglig ut. Mannen var grosshandlare och kom sent hem om nätterna. Då gnatade de. Men så är det ju i alla familjer. Jag hörde allt, hvad de sade hvarandra, och konversationen afvek högst obetydligt från hvad jag hört af föregående familjer i samma våning.

Men en natt hände något. Jag hade gått till sängs tidigt, som jag brukar, då jag väcktes af ett buller. Någon knackade någonstans. Jag sprang upp och öppnade dörren. Nej, det var icke där. Jag lyssnade. Knackningen började på nytt. Den kom från våningen inunder. Man knackade i taket upp till mig.

Jag blef road och intresserad och följande ögonblickets instinkt knackade jag tillbaka i mitt golf. Då hörde jag en kvinnoröst som tydligt sade:

— Var god och kom ned till mig!

Jag stod midt på golfvet, lätt klädd, som man är då man stiger direkt ur sängen. Jag frös om benen och började klåda mig. Huset var tyst. Min familj sof. Då jag var färdigklädd, knackade det på nytt, och då jag besvarat knackningen, sade rösten:

— När kommer ni?

— Strax, svarade jag, och så smög jag mig ut i tamburen, öppnade dörren och gick ned till våningen inunder.

Frun som knackat stod i sin tamburdörr. Vi sade ingenting till hvarandra. Tyst gick jag in i våningen.

Elektriska ljuset var tändt i en sal, som låg under min. Damen som var fullt klädd, hon tycktes icke legat denna natt, bad mig sitta ned. Jag gjorde så i det jag sade:

— Jag måste medge att detta är en nog så ovanlig händelse i mitt lif. Hvarmed kan jag stå till er tjänst?

— Ni skall vänta här, tills min man kommer hem. Jag törs inte vara ensam. Jag har väntat på honom i 4 timmar, och jag står inte ut med detta att sitta uppe och vänta hvar natt!

— Er man är kanske upptagen af viktiga göromål, som hindra honom att komma hem, sade jag. Sådant händer äfven mig någon gång.

— Jag känner de göromålen, sade damen. Var så god, här har ni tidning att läsa. Behagar ni lägga patience så finns det kort eller vill ni dricka en whisky?

— Min fru, sade jag, jag vill gå och lägga mig. Jag är van att sofva så här dags. Det är orätt af er att väcka mig — jag går upp till mig.

— Ni kan väl icke lämna en dam ensam midt i natten?

— Jag måste tyvärr göra så med många ensamma damer. Min hustru är också ensam. —

— Hon sofver.

— Jag vill hoppas det.

I detsamma hörde vi en nyckel sättas i tamburdörren. Försiktigt och stilla som en gift man gör det, då han kommer hem om natten.

Det dröjde några ögonblick, han tog af sig hatt och rock, men så stod hän i dörröppningen till salen. Ögonen blinkade mot ljuset, och han andades litet tungt efter de två trapporna. Han var röd i ansiktet och hela hans uppsyn uttryckte en djup och stor förvåning. Slutligen sade han:

— Hvad gör den här karn här midt i natten, Jula?

— Låt mig förklara, sade jag.

— Jag har icke talat vid er, sade mannen och höll sig i dörrposten. Min hustru skall svara!

— Gustaf, sade Julia, jag var så ensam, jag väntade på dig i 4 timmar, jag blef så orolig att något händt dig, jag visste inte hvad jag tog mig till, så knackade jag i taket och bad honom komma ned. Jag kunde inte vara ensam. Jag tänkte just bjuda på én whisky, då du kom.

Gustaf tog ett steg fram på golfvet och sade:

— Du — bjuder — främmande — personer — på — whisky — då — jag — är — borta!

— Låt mig gå upp och lägga mig, sade jag, jag är så sömnig.

— Var så god! sade Gustaf, utan den artighet i tonen som man är van vid hos en värd.

Jag gick upp, smög mig in, klädde af mig och gick till sängs.

Hvad han sörjde öfver?

Gamle Olle Björkqvist ligger för döden. Doktorn har sagt honom, att han kan inte lefva mer än en dag till. Mor Brita sitter vid sängen och ser lessen ut.

"Ä' du nöjder å få dö, Olle?"

"Töst, käring! Ho kan va' nöjder när en vet att där ä' minst en kanna kvar på kuttingen som ja' tog hem en vecka för' detta eländet började."

Jag låg länge och lyssnade, men jag hörde intet från våningen inunder. Allt var tyst och stilla.

Hvilken slug liten kvinna, tänkte jag, — hon tvingar mannen att komma hem i tid om nätterna. Hädanefter blir han en dygdig äkta man.

Säkert! Och därtill har jag varit henne behjälplig. Jag har varit en dålig kamrat — jag ångrar att jag gått ned. Så föll jag i sömn.

Gustaf kom hem ordentligt hvarje kväll en lång tid. Jag hörde huru de pratade och skämtade innan de gingo till sängs.

— De äro lyckliga tänkte jag, och det är din förtjänst!

Men en natt — vid tretiden — väcktes jag på nytt af ett buller. Jag satte mig upp i sängen. Det knackade i golfvet. Jag knackade tillbaka och så lyssnade jag. Om ett ögonblick hörde jag Julias röst:

— Var god och kom ned till mig!

Jag lade mig på golfvet och svarade:

— Jag kan inte komma ned, jag har vrickat min fot. Kom upp till mig i stället!

Det blef tyst, så svarade Julia:

— Jag kommer!

Först tände jag elektriska ljuset och klädde mig. Så smög jag ut i tamburen, öppnade och släppte in min granne.

— Gå tyst, sade jag, min hustru sofver.

Julia gick in och vi sutto midt emot hvarandra alldeles som nere hos henne.

— Är han ute i natt igen, sade jag.

— Ja, han har börjat igen! Han måste ha en läxa!

— Fru Julia, sade jag, jag skall berätta er en liten historia. Jag hoppas att jag hinner den innan er man kommer hem och min hustru vaknar. Jag måste berätta er denna historia, för att vi fullt skola förstå hvarandra. Hör nu på:

I Amerika stod en man inför rätta anklagad för otrohet mot sin hustru. Bevisen voro öfverväldigande och juryn som skulle döma mannen — de voro alla gifta karlar — var färdig att sammanträda, då mannen anhöll att privat få göra hvarje juryman ett meddelande, som var af stor vikt för målets afgörande.

Domaren gaf mannen denna rätt och den anklagade hviskade helt hastigt något i örat på hvarje juryman.

Juryn sammanträdde och efter en kort öfverläggning frikändes mannen.

— Hvad hviskade den uslingen?! sade Julia, som hört min berättelse med starkt intresse.

— Inte nu, sade jag, vill jag säga Er det, åt er man skall jag säga det — jag hör hans steg i trappan!

Julia hade rest sig och tagit ett steg mot dörren.

— Kom, sade jag, låt oss möta honom!

Jag tog henne vid armen och förde henne ut genom tamburen och ned för trappan. Trappljuset brann och i förstugan stod Gustaf med hatten på nacken och tamburnyckeln i sin hand. Högst förvånad såg han på sin hustru som stod där stödd mot ledstången.

— Nu fru Julia, sade jag, kan ni få veta hvad amerikanen sade till sina jurymän: We married men stand together!*) sade han. God natt!

Dagen därpå mötte jag Gustaf på gatan. Han hälsade mycket vänligt och vi smålogo mot hvarandra som fordom augurerna, som nu de äkta männen.

Julia var rätt fet.

*) Vi gifta karlar hålla ihop! (Öfversättning för den icke språkkunnige läsaren.)

Svenska folket och svampen.

I Stockholms Dagblad berättar signaturen Waldeck:

Jag var en gång ute på fotvandring. I Värmland.

Gick på natten genom en skog och plockade härlig Karl Johanssopp. Kom nästa dag till en stuga, bad få låna eld och stekte svampen. Mumms.

Husfolket satt och såg på. Ingen hade hindrat mig att begå vanvettet. Men familjen och tjänarna sutto i en krets när jag åt. Färdiga att skicka efter präst och länsman.

Jag lefde emellertid. Och sökte göra propaganda för svampen som näringsmedel. Men det lax inte. Inte en bit ville någon smaka.

— De kan la löckas en gång! — utlät sig husfadern.

Och en af drängarna, som inte trodde sina ögon, uttalade allas mening med orden:

— De va en fasen te va fresk!

Dyrare att lefva.

Fru Johanson: "Ja, si, de' blir allt dyrare å dyrare å hva' som inte bler dyrare, de' blir mindre å mindre. För exempel di franska brödan, di blir mindre för hvar da' å snart får man väl bara ett kvitto på att man lämnat pängarna."